

Наталія ПІДДУБНА¹

Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди
ORCID 0000-0003-0331-0496

Біблійність як чинник інтертекстуальності в его-текстах Тараса Шавченка

Релігійна лексика і фразеологія як складники мови творів Кобзаря постійно перебувають у фокусі наукової уваги мовознавців. Вивчення его-текстів Т. Шевченка – багатий матеріал для фахівців багатьох лінгвістичних дисциплін, зокрема й теолінгвістики, оскільки до її завдань належить і дослідження етимології та розвитку релігійної лексики; комплексне вивчення релігійної картини світу і її вербалізація², а також особливості вияву біблійності в мові та ін. Під біблійністю, услід за польським лінгвістом В. Хлебдою³, українською дослідницею М. Скаб⁴ та ін., також розуміємо наслідки активного й широкого впливу Біблії на мову.

У листах і щоденниках Т. Шевченка, як відомо, уживається велика кількість біблійзмів різного типу – від лексичних до текстових. Тому, очевидно, можна розмірковувати про біблійність як про одну з визначальних рис щоденникового й епістолярного дискурсів поета.

Наприклад, Кобзар використовує лексичний бібліїзм *світоч* у переносному метафоричному значенні ‘той, хто є носієм правди, волі, освіти і т. ін.’⁵, яке було

¹ Наталія Піддубна – мовознавець, кандидат філологічних наук, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди, piddubnan71@gmail.com

² A. Buevič, *K voprosu o statusie novoj integrirovannoj disceplini*. <https://lib.vsu.by/jspui/handle/123456789/3597> [20. 06. 2020].

³ W. Chlebda, *Bibliā v āzike – āzik v Biblii* [v:] *Problemy frazeologii europejskiej. II : Frazeologia a religia*, pod red. A. Lewickiego, W. Chlebdy, Warszawa, 1997, s. 67-74.

⁴ M. Skab, *Vpliv Biblii na ukrains'ku movu: obšir, aspekti ta osnovni problemi ih vivčenn'a* [v:] „Naukovij visnik Černivec'kogo nacional'nogo universitetu imeni Ūriā Fed'koviča”, vip. 772, Černivci 2016, s.13-20.

⁵ *Slovník ukrains'koj movi*, t. X, Kiïv, 1978-1988, s. 96.

поширене в Біблії (Мт., 5: 14-16), напр.: *Флорентинская республика – полудикая, исступленная средневековая христианка, но все-таки как материальная христианка она поступила с своим строптивым гражданином Дантом Альгиери. Боже меня сохрани от всякого сравнения себя с этими великомучениками и светочами человечества*⁶. Такі мовні одиниці Г. Сютя кваліфікує як різновид інтертекстуальності й номінує лексичними цитатами⁷.

Біблійну лексему *ангел* Т. Шевченко вживає з усталеною прикладкою *хранитель* у переносному значенні ‘людина, яка допомагає кому-небудь, піклується про когось’, спроектованому на колишню його кохану Т. Пеунову, порівн.: *Случайно встретил я Пиунову, у меня не хватило духу поклониться ей. А давно ли я видел [в ней] будущую жену свою, ангела-хранителя своего, за которого готов был положить душу свою?*⁸.

Бібліїзм *заповідь* в его-текстах уживається як у прямому значенні, маркованому в СУМ-11 як релігійне, порівн.: *„рел. Біблійний або євангельський вислів-наказ, вислів-повчання морально-побутового характеру”*⁹, що в листах Т. Шевченка конкретизується означенням *Христовий*, напр.: *Август-язычник, ссылая Назона к диким гетам, не запретил емуписать и рисовать. А христиан Н[иколай] запретил мне то и другое. Оба палачи. Но один из них палач-христианин! И христиан девятнадцатого века, в глазах которого выросло огромное государство в мире, выросло на началах Христовой заповеди*¹⁰., так і в переносному ‘суворе правило поведінки, неухильний обов’язок’¹¹, [СУМ-11, III, с. 269], порівн.: *Поехали мы с М[ихайлом] С[еменовичем] сегодня поклониться его семейству. Он узнал о нашем присутствии в своем доме и, вопреки заповеди доктора, просил нас к себе*¹².

Поет використовує як цитатні (контекстуальні) біблійні фразеологізми, тобто ті, що з більшою чи меншою точністю відтворюють текст Біблії, так і ситуативні постбіблійні фразеологізми, **що не функціують у Біблії, а утворюються в національних мовах на основі біблійних образів і / або сюжетів**¹³. Так, до цитатних бібліїзмів відносимо застарілий фразеологізм *во врем’я оно*, що походить з Євангелія, де цей вираз часто вживався у функції першої фрази зачала – цілісної за змістом частини тексту Євангелія й Апостола, призначеної для

⁶ Т. Ševčenko, *Kobzar. Vperše zi šodennikom avtora*, Harkiv 2015, s. 651.

⁷ G. Sŭta, *Tipologiâ Ifunkciî biblijnihc itat v ukrains’kij poetičnij movi XX st.* [v:] „Ukrains’ka mova”, № 4 (48), 2013, s. 84.

⁸ Т. Ševčenko, *Op. cit.*, s. 779.

⁹ *Slovník ukrains’koï movi ...*, t. III, s. 269.

¹⁰ Т. Ševčenko, *Op. cit.*, s. 651.

¹¹ *Slovník ukrains’koï movi ...*, t. III, s. 269.

¹² Т. Ševčenko, *Op. cit.*, s. 787.

¹³ K. Dubrovina, *Biblejskie frazeologizmi v russkoj i evropejskoj kul’ture* http://modernlib.ru/books/kira_nikolaevna_dubrovina/biblejskie_frazeologizmi_v_russkoj_i_evropejskoj_kulture/read/, [10.03.2018].

прочитання в певний день року. Він репрезентує урочисту конотацію й означає ‘колись, дуже давно; у давнину’¹⁴, порівн.: *Был у меня во время оно приятель в Малороссии, некто г. Афанасьев, или Чужбинский*¹⁵.

До таких постбіблійних фразеологізмів відносимо й уживаний в сучасних мовах, зокрема в українській, вираз *світло істини*. Його немає в Біблії, у якій, однак, сказано, що Бог є світло, порівн.: *А це звістка, що ми її чули від Нього і завіщаємо вам: Бог є світло, і немає в Нім жадної темряви!*” (1 Соб. посл. Св. Ап. Івана 1: 5-7). Християнство ототожнює істину з особою Сина Божого – Ісуса Христа, порівн.: *Я – дорога, і правда, і життя* (Ів. 14:6), тобто під *світлом істини* розуміють самого Бога, що підтверджує активне вживання зазначеного виразу як назви різних християнських видань й організацій.

У Т. Шевченка цей вираз також стосується Всевишнього, про що свідчить контекстуальне оточення з лексемами *Бог, божественний*, порівн.: *Быть хорошим гравером, значит быть распространителем прекрасного и поучительного в обществе. Значит быть распространителем света истины. Значит быть полезным людям и угодным Богу. <...> Божественное призвание гравера!*¹⁶.

Подібне спостерігаємо й стосовно вислову *час спокути* (рос. *час искупления*), не фіксованого словниками, однак такого, що відповідає критеріям бібліїзмів (відтворюваність у мові, зв’язок із текстом Біблії, стабільність закріпленої за мовною одиницею семантики; смислова завершеність). Його Т. Шевченко використовує в значенні ‘час, коли після великих страждань настає довгождане полегшення, здійснення бажаного’ для характеристики свого важкого очікування звільнення від солдатчини, порівн.: *Господи, настане ли наконец для меня час искупления? Настанут ли когда-нибудь для меня те блаженные дни, когда я буду читать эти отвратительные правдивые сказания, как ложный сон, как невозможную невозможность?*¹⁷.

Як у листах, так і в щоденнику Т. Шевченка бібліїзми переважно вербалізують тематичний блок ‘людина’, зокрема вживаються для автопортретування чи для зображення поведінки, рис характеру, душевного й фізичного стану інших осіб, представлення визначення фізичного стану людини, рис її характеру, поведінки тощо. Наприклад, вираз *хліб насущний*, що вжитий у Нагірній проповіді Ісуса Христа (Мт. 6: 11) й у більшості мов став ФО зі значенням ‘засіб, украй необхідний для існування, для життя; щось винятково важлив’¹⁸, поет використовує саме в такому усталеному значенні, як ‘засіб, украй необхідний для існування’, порівн.: *Если вашему сиятельству угодно будет обратить благосклонное внимание на все мною изложенное, <...> я прошу дозволить мне*

¹⁴ *Slovník frazeologizmů ukrajinš'koj moci*, Kijiv 2008, s. 761.

¹⁵ T. Ševčenko, *Op. cit.*, s. 787.

¹⁶ *Ibidem*, s. 787.

¹⁷ *Ibidem*, s. 673.

¹⁸ *Lepta biblejskoj mudrosti: biblejskie krilatje viraženja i aforizmi na šesti azikah*, Mogilev 2014, s. 199.

на старости иметь кусок **насущенного хлеба** от моих молодых трудов, признания цензурой безвредными даже и до благодетельного воцарения нашего великого монарха¹⁹ або ж у значенні 'щось винятково важливе', 'те, що є потребою душі', напр.: *В первые дни не нравилось мне это занятие, как не нравится всякое занятие, пока мы его себе не усвоим, не смешаем его с нашим **насушенным хлебом**. Сначала я принимался за свой журнал, как за обязанность, как за пунктики, как за ружейные приемы. А теперь, и особенно с того счастливого дня, как завелся я медным чайником, журнал для меня сделался необходимым, как хлеб с маслом для чая*²⁰.

У щоденнику для автопортретування поет використовує ФО-бібліїзм *ФО отрясти прах од ног своїх* (Матв., 10: 11-14), що означає 'рішучий і безповоротний розрив з чимось або з кимсь'²¹, напр.: *Я пустился к нему [А. А. Сапожникову], застал его дома, но он меня не принял по случаю скорого обеда. Это меня немного сконфузило, **я отряхнул прах от ног своих** и по дороге зашел к черниговскому земляку своему Н. И. Петрову, где и пообедал нараспашку*²² та ін.

Для характеристики своєї поведінки поет використовує й біблійний фразеологізм *ні на йоту* – 'ніскільки, нітрохи, зовсім'²³, щоправда, у дещо зміненій формі *ні на йот*, порівн.: *Экзамен повторился слово в слово, как и десять лет тому назад, четверти буквы ни прибавлено, ни убавлено. Зато и я **ани на йот** не подвинулся на поприще военного просвещения. Упорство обоюдное и невозмутимое*²⁴.

Деякі бібліїзми Т. Шевченко використовує для характеристики поведінки інших осіб і висловлення свого ставлення до такої поведінки, як наприклад, *відпусти їм, не відають, що творять* (Лука, 23: 34), що вживається „для характеристики людей, які не передбачають поганих наслідків своїх вчинків або слів”²⁵. Як неточне відтворення цитати цей вираз трапляється й у щоденнику Кобзаря, порівн.: *Возможно ли двадцатинструментным, вдобавок нетрезвым, оркестром исполнять какую бы то ни было увертюру? А тем более увертюру „Роберта” Мейербергера? Прости им, **не видят бо, что творя***²⁶ або ж бібліїзм *нести (свій) хрест* (Лука, 23: 26), який використовують тоді, коли хочуть сказати про чийсь покірність долі²⁷. Його в щоденнику Кобзар уживає для

¹⁹ Listuvannâ Tarasa Ševčenka, za red. S. Êfremova, Ćerkasi 2013, s. 211.

²⁰ T. Ševčenko, *Op. cit.*, s. 658.

²¹ A. Koval', *Spočatku bulo Slovo. Krilati vislovi biblijnogo pohodžennâ v ukraïns'kij movi*, Kïiv 2012, s. 197.

²² T. Ševčenko, *Op. cit.*, s. 802.

²³ *Slovník frazeologizmiv ukraïns'koï movi* ..., s. 284.

²⁴ T. Ševčenko, *Op. cit.*, s. 655.

²⁵ A. Koval', *Op. cit.*, s. 228.

²⁶ T. Ševčenko, *Op. cit.*, s. 747.

²⁷ A. Koval', *Op. cit.*, s. 226.

характеристики декабриста Пуштина, порівн.: *Я никому, и тем более заступнику свободы, не звиняю этой безнравственной независимости, так туго связывающей этих бедных побочных детей. Простительно какому-нибудь забубенному гусару, потому что он только гусар, но никак не человек. <...> Но декабристу, **понесшему свой крест** в пустынную Сибирь во имя человеческой свободы, подобная независимость непростительна*²⁸.

У щоденнику поет використовує бібліїзм *віра без діл мертва*, що походить з Нового Заповіту, а саме з Послання апостола Якова (2: 20), де він „кілька разів у різних формах повторює думку про те, що віра без добрих діл – мертва”²⁹. За допомогою цього крилатого виразу Т. Шевченко створює фігуру паралелізму й підкреслює важливість добрих справ для дружби, порівн.: ***Вера без дел мертва есть**. Так и дружба без существенных доказательств – пустое, лукавое слово*³⁰.

Інколи в межах невеликого контексту поет уживає кілька бібліїзмів, як наприклад, *страшний суд*, що в переносному значенні означає ‘щось жахливе’³¹ і *праведний (справедливий) суддя*, що походить з Біблії, де сказано: *Бог Суддя справедливый, і щоденно на злого Бог гнівається...* (Пс.7:12). У цьому разі простежуємо своєрідну мовну гру, за допомогою якої автор щоденника влучно характеризує поведінку одного з офіцерів-самодурів Новопетровського укріплення й репрезентує іронічно-зневажливе ставлення до нього, порівн.: *И после этого нежного, грациозного вступления назначен был формальный смотр той несчастной роты, к которой и я имею несчастье принадлежать. Бедная рота всю ночь готовилась к этому истинно **страшному суду** и в п'ять часов утра 23 июня, умытая, причесанная, нафабренная, выстроилась на полянке, точно игрушка, вырезанная из картона. От 5-ти и до 7-ми часов, во ожиданки **судии праведного**, рота равнялась. В 7 часов явился во всем своём грозном величии сам **судия** и испытывал, или, лучше сказать, потал ее, несчастную, ровно до 10-ти часов*³². Тут продемонстровано авторську оказіоналістику, заґрунтовану на бібліїзмах: простежуємо „створення власне-авторських слів, а також формування потужного оказіонального образно-метафоричного тла, також стихію мовної гри з активним використанням різних мовних ресурсів”³³, що, як зазначає А. Загнітко, є «граничним виявом лінгвоіндивідуалізації» мовної особистості³⁴. Т. Шевченко доволі часто вдавався до неї, наприклад, трансформуючи бібліїзми, порівн.: *Легче верблюду в игольное ушко пройти, нежели доброму*

²⁸ Т. Ševčenko, *Op. cit.*, s. 750.

²⁹ А. Koval', *Op. cit.*, s. 274.

³⁰ Т. Ševčenko, *Op. cit.*, s. 669.

³¹ А. Koval', *Op. cit.*, s. 284.

³² Т. Ševčenko, *Op. cit.*, s. 655.

³³ А. Zagnitko, *Teoriā lingvopersonologij*, Vinnicā 2017, s. 26.

³⁴ *Ibidem*, s. 26.

*художнику среди бела дня оставитъ свою рабочую*³⁵; “Он из божественного искусства *сотворил себе золотой кумир и ему молится*”³⁶.

На думку Г. Сюті, подібна смислово-естетична дисонантність трансформованих біблійзмів із високим ціннісним змістом прецедентного сакрального висловлення „змінює не *традицію* біблійного слововживання, а *стереотип* його відтворення як застиглої формули, точної цитати”³⁷.

Для характеристики свого знайомого Т. Шевченко використовує ще один вираз, що, хоч і не входить до канонічних книг Біблії, однак кваліфікується як біблійзм, оскільки вважається, що він виник із легенд про Ісуса Христа і єврея Агасфера, який грубо й образливо відмовив Спасителю у відпочинку по дорозі на Голгофу, за що був приречений на вічну мандрівку³⁸. У сучасних мовах вираз *вічний жид* має переносне значення ‘людина, яка все життя блукає, не знаходячи собі притулку’, порівн.: *После не сов сем умер енного обеда вишли мы на улицу и, пройдя несколько шагов, встретили мы вездесущего вечного жиду, брехуна Элькана*³⁹.

ФО-біблійзм *спати сном праведника* „пов’язаний із неодноразовими згадками в Біблії про спокійний сон людей, які ведуть чесне, праведне життя”⁴⁰. У сучасній мові він переосмислився і, як зауважує А. Коваль, “сьогодні найчастіше це образна характеристика лінощів – душевних і фізичних. <...> іноді цей вислів є образним позначенням міцного сну безтурботної людини”⁴¹. Саме як засіб позитивної характеристики для самопортретування й для зображення поведінки й душевного стану інших осіб цю одиницю використовує Т. Шевченко, порівн.: *Андрій (чего я никак не ожидал) спал сном праведника в своей темной землянке*⁴²; *В 3 часа возвратился домой и до 9 часов утра спал сном праведника*⁴³.

Окрім явних біблійзмів, у щоденнику й листах Кобзаря вживаються й такі, які російська дослідниця К. Дубровіна назвала „біблійзмами, ‘замішаними’ на фольклорі”⁴⁴ типу паремії *Голенький (беденький) ох, а за голеньким Бог*, порівн.: “Будьте життям не грошолобні, задовольняйтесь тим, що маєте. Сам бо сказав: Я тебе не покину, ані не відступлюся від тебе!” (До Євреїв 13:4,5). У щоденнику Т. Шевченка цей біблійзм уживається зі зсувами в семантиці, що, власне, характерне для його узусного вживання, оскільки наведена одиниця вербалізує християнське уявлення про Бога, засноване на біблійному тексті,

³⁵ Listuvannâ Tarasa Ševčenka ..., s. 237.

³⁶ Listuvannâ Tarasa Ševčenka ..., s. 206.

³⁷ G.Sûta, *Op. cit.*, s. 88.

³⁸ A. Koval', *Op. cit.*, s. 286.

³⁹ T. Ševčenko, *Op. cit.*, s. 793.

⁴⁰ A. Koval', *Op. cit.*, s. 115.

⁴¹ *Ibidem*, s. 115-116.

⁴² T. Ševčenko, *Op. cit.*, s. 701.

⁴³ *Ibidem*, s. 787.

⁴⁴ K. Dubrovina, *Op. cit.*

як про підтримку будь-якої, зокрема й бідної, людини в складних життєвих ситуаціях, порівн.: *Голенький ох, а за голеньким Бог. Из моей библиотеки, которую я знаю наизусть всю и которую уже давно упаковал в ящик, не нашлось книги, достойной сопровождать мне в моем радостном одиноком путешествии по Волге. <...> Это меня беспокоило. <...> Но фортуна, эта гордая повелительница повелителей мира, эта безглазая царица царей, – сегодня мой лакей, хуже – бердичевский фактор. <...> Прихожу в ротную канцелярию, смотрю, на столе рядом с образцовыми сапогами лежат три довольно плотные книги в серой подержанной обертке*⁴⁵.

В его-текстах Т. Шевченка, як і в його художніх творах, особливе місце посідають біблійні цитати. Науковці характеризують їх як християнський прототекст, „якому властива особлива мова і який під впливом історичних подій набуває менталізації у релігійному мисленні вірян”⁴⁶, а сама Біблія як прецедентний текст є джерелом цитат, до якого „постійно звертається мовна свідомість авторів, підтримуючи актуальну для всіх періодів розвитку національного художнього дискурсу традицію вживання експлікованих та прихованих, точних і різноступеневих трансформованих, графічно виділених (маркованих) і невиділених (немаркованих), розгорнутих і точкових цитат з Біблії”⁴⁷.

У своїх листах Кобзар, наприклад, використовує точні марковані цитати, порівн.: *Давид добре сказал: „Кто возлагает силы Господни; слыша ны сотворит вся хвалы его”*⁴⁸ (Пс.105:2); *Вчера просидел я до утра и не мог собраться с мыслями, чтобы кончить письмо; какое-то безотчетно[e] состояние овладело мною (приидите все труждающиеся и обремененные, и аз упокою вы)*⁴⁹ (Мт 11: 28). Як зауважує Г. Сюта, із погляду лінгвопрагматики, „такі точні немарковані цитати – це мовомисленнєві стереотипи. Завдяки максимально дослівному відтворенню вони чітко співвідносяться з прецедентним текстом і ‘живуть’ у мовній свідомості соціуму як носії певного фрагмента сакральних знань”⁵⁰.

Поет удається й до немаркованого (“незалапкованого”) цитування, порівн.: *Вонми гласу моленья моего, друже мій єдиний, пришли мені текст „Слова о полку Игоря”, а то на твоїй душі буде гріх, як не буде воно, те „Слово”, переведено на наш задушевний, прекрасный язык*⁵¹; порівн.: *Господи, воззвах к Тебе, услыши мя: вонми гласу моленья моего, внемга воззвати ми к Тебе* (Пс. 140: 1).

За винятком одного слова, точно відтворена немаркована цитата з „Книги премоудрости Ісуса, сына Сирахова” (37: 1): *Всяк друг речет: содружихся ему*

⁴⁵ Т. Ševčenko, *Op. cit.*, s. 670.

⁴⁶ O. Čerhava, *Rekonstrukciá teolingvističnoi matrici religijno-populárnogo diskursu (na materialih anglijs'koj, nimec'koj ta ukrains'koj mov)*: avtoref. dys.....kand. filol. nauk, Kiïv 2017, s. 2.

⁴⁷ G.Sûta, *Op. cit.*, s. 82-83.

⁴⁸ *Listuvannâ Tarasa Ševčenska ...*, s. 83.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 85.

⁵⁰ G.Sûta, *Op. cit.*, s. 86.

⁵¹ *Listuvannâ Tarasa Ševčenska ...*, s. 121.

и аз: но есть именем точию друг. – Отак тепер і зо мною сталося, було, на собаку кинь, то влучиш друга. А як прийшлося до скруту, то святий їх знає, де вони поділись! чи не вимерли, крий Боже?⁵².

В одному зі своїх листів Т. Шевченко використовує вираз **прошу и не помяну**, порівн.: Осмеливаюсь прибавить, что просьба моя кажется мне уважительною по одному тому уже, что ее исполнение будет соответствовать характеру всех милостей царских, которые изливаются на его подданных от полноты его благодушия, **в смысле божественных слов: прошу и не помяну**, и что в моем положении не будет противоречия с понятием о великодушии монаршем⁵³. Стосовно цього С. Єфремов зазначає: „Слова ці взято, очевидно, з Біблії, але не текстуально, а лиш самий зміст. Найближче до них підходять: з пророка Ісаїї, розд. 43, стих 25 – „Азъ есмь заглаждай беззаконія твоя мене ради, и грѣхи твоя, и не помяну”; також з пророка Іеремії, розд. 31, стих 34 – „... вси познають мя, отъ мала до даже и до великого ихъ: яко милостивъ буду неправдамъ ихъ и грѣховъ ихъ не помяну тому”⁵⁴. У цьому разі маємо неточне цитування.

Отже, як бібліїзми є невід’ємним складником мови его-текстів Тараса Шевченка, так і біблійність є однією з визначальних рис його листів і щоденників і, ширше, усього простору його текстів. Ця особливість Кобзаревих листів і щоденника підтверджує тезу про тісний зв’язок мови й релігії, релігійної й мовної картин світу, про невмирущість мови Святого Письма, що є постійним джерелом лінгвокреативності знакових мовних особистостей, репрезентуючи їхню інтимну сферу творчості.

ЛІТЕРАТУРА

- Buevič A., *K voprosu o statuse novoj integrirovannoj disceplini*. <https://lib.vsu.by/jspui/handle/123456789/3597> [20. 06. 2020].
- Čerhava O., *Rekonstrucija teolingvističnoj matrici religijno-populârnogo diskursu (na materialu anglijs’koj, nimec’koj ta ukraïns’koj mov)*: avtoref. dys.....kand. filol. nauk, Kiïv 2017.
- Chlebda W., *Bibliâ v âzike – âzik v Biblii* [v:] *Problemy frazeologii europejskiej. II: Frazeologia a religia*, pod red. A. Lewickiego, W. Chlebdy, Warszawa, 1997, s. 67-74.
- Dubrovina K., *Biblejskie frazeologizmi v russoj i evropejskoj kul’ture*, http://modernlib.ru/books/kira_nikolaevna_dubrovina/bibleyskie_frazeologizmi_v_russoj_i_evropejskoj_kul'ture/read/, [10. 03. 2018].
- Koval’ A., *Spočatku bulo Slovo. Krilati vislovi biblijnogo pohodžennâ v ukraïns’kij movi*, Kiïv 2012.

⁵² *Ibidem*, s. 82.

⁵³ *Ibidem*, s. 212.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 816.

- Lepta biblejskoj mudrosti : biblejskie krilatje viraženia i aforizmina šesti âzikah*, Mogilev 2014.
- Listuvannâ Tarasa Ševčenka*, za red. S. Êfremova, Ćerkasi 2013.
- Ševčenko T., *Kobzar. V perše zi šodennikom avtora*, Harkiv 2015.
- Skab M., *Vpliv Biblii na ukraińs'ku movu: obšir, aspekti ta osnovni problemi ih vivčenn'a* [v:] „Naukovij visnik Ćernivec'kogo nacional'nogo universitetu imeni Ŭriâ Fed'koviča”, vip. 772, Ćernivci 2016, s.13-20.
- Slovník frazeologizmiv ukraińs'koj movi*, Kiiv 2008.
- Slovník ukraińs'koj movi*, Kiiv 1978-1988.
- Sûta G., *Tipologija i funkciji biblijnih citat v ukraińs'kij poetičnij movi XX st.* [v:] “Ukraińs'ka mova”, № 4 (48), 2013, s. 82-92.
- Zagnitko A., *Teoriâ lingvopersonologii*, Vinnicâ 2017.

У статті розглянуто особливості вживання біблеїзмів різного типу в листах і щоденниках Т. Шевченка. На підставі аналізу автор доходить висновку, що біблійність є однією з визначальних рис щоденникового й епістолярного дискурсів поета. Показано, що Т. Шевченко активно використовує лексичні бібліїзми як у прямому, так і в переносному значенні, розширюючи їхню семантику. В его-текстах Т. Шевченка бібліїзми переважно вербалізують тематичний блок “людина”, зокрема вживаються для автопортретування чи для зображення поведінки, рис характеру, душевного й фізичного стану інших осіб. Вони є засобом експресивного вираження тексту, оскільки залучаються до створення різних тропів та фігур, а також до мовної гри. Ця особливість Кобзаревих листів і щоденника підтверджує тезу про тісний зв'язок мови й релігії, релігійної й мовної картин світу, про невмирущість мови Святого Письма, що є постійним джерелом лінгвокреативності знакових мовних особистостей, репрезентуючи їхню інтимну сферу творчості.

Ключові слова: бібліїзм, біблійність, щоденниковий дискурс, епістолярний дискурс, релігійна картина світу, мовна картина світу, мовна особистість.

THE BIBLE AS THE REASON OF INTERTEXTUALITY IN TARAS SHEVCHENKO'S EGO-TEXTS

The article presents the analysis of the peculiar use of Biblicisms of different types in T. Shevchenko's letters and diaries. As the result, the author concludes that biblicity is one of the major features of the diary and epistolary genres of the poet. It has been shown that T. Shevchenko frequently uses lexical Biblicisms both in the direct and in the metaphoric meanings enriching their semantics. T. Shevchenko's ego-texts usually contain Biblicisms that verbalize the theme block “person”, in particular, for self-portraying or depicting other people's behavior, traits of character, mental and physical state. They are the means of creating expressive emphasis in the text as they are used in different tropes and figures as well as in language play. The feature of Kobzar's letters and diaries proves the hypothesis about the close connection of language and religion, religious and language mapping of

the world, the immortality of the Holy Scripture that is a constant source of lingual creativity of prominent language personality, representing their intimate sphere of work.

Key words: Biblicism, biblicity, diary discourse, epistolary discourse, religious mapping of the world, language mapping of the world, language personality.

zgłoszenie artykułu: 26.06. 2020

przyjęcie artykułu: 13.07.2020